

людением личных прав граждан. Выясняются проблемы правового регулирования прокурорского надзора за соблюдением личных прав граждан и предоставляются предложения по его усовершенствованию.

Ключевые слова: личные (гражданские) права; надзор за соблюдением личных прав и свобод; полномочия прокуратуры; направления надзора.

Moorza V.V. Oversee compliance with personal (civil) rights and freedoms. – Article.

The meaning of supervision over the observance of human rights is clarified. The prosecutor's powers for supervision of personal (civil) rights and freedoms are determined. The problems of legal regulation of prosecutorial supervision over the observance of personal rights and freedoms are determined and suggestions for their improvement are provided.

Key words: personal rights and freedoms, observance of personal rights and freedoms, the prosecution authority, direction supervision.

УДК 349.232:331.215.53

*С.Е. Неплюхіна,
здобувач Науково-дослідного інституту
правового забезпечення інноваційного розвитку
Національної академії правових наук України*

ЮРИДИЧНА ПРИРОДА МІНІМАЛЬНОЇ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ

Обґрунтована необхідність реформування системи соціальних гарантій оплати праці. Доведено, що змінам підлягають не лише розмір мінімальної заробітної плати і прожиткового мінімуму, але й методика розрахунку цих показників. Доцільна також диференціація мінімальної заробітної плати в залежності від регіону

Ключові слова: оплата праці, мінімальна заробітна плата, прожитковий мінімум, працівник, роботодавець, державне регулювання, локальне регулювання

Стратегічний курс України на побудову високорозвиненої держави, інтегрованої у світовий та європейський простір, передбачає орієнтацію на людські цінності, пріоритетність досягнення соціальних цілей та приведення вітчизняних соціально-економічних стандартів життєдіяльності у відповідність із міжнародними нормами. При цьому соціальні стандарти повинні характеризувати мінімальні соціальні норми, що гарантують гідну якість життя населення.

Згідно ст. 43 Конституції України [1] кожен член суспільства має право на заробітну плату, причому не нижче встановленого мінімуму.

За період розбудови незалежності в нашій країні мінімальна заробітна плата стала одним із базових соціальних стандартів.

Частина 4 ст. 95 КЗпП України [2] зазначає, що мінімальна заробітна плата є державною соціальною гарантією, обов'язковою на всій території України для підприємств, установ, організацій усіх форм власності і господарювання та фізичних осіб.

Статтею 3 Закону України «Про оплату праці» від 24 березня 1995 р. [3] вперше на законодавчому рівні було встановлено поняття мінімальної заробітної плати як законодавчо встановленого розміру заробітної плати за просту, некваліфіковану працю, нижче якого не може провадитися оплата за виконану працівником місячну, а також погодинну норму праці (обсяг робіт). А вже у 2000 р. були прийняті спеціальні норми, що остаточно закріплювали мінімальні зарплату в якості державної соціальної гарантії.

Хоча державними соціальними гарантіями є також мінімальний розмір пенсій за віком, неоподаткований мінімум доходів громадян, забезпечення виплат населенню, що постраждало внаслідок аварії, розміри державної соціальної допомоги та інших соціальних виплат, стипендії учням професійно-технічних та вищих навчальних закладів, рівні оплати праці працівників різної кваліфікації в установах та організаціях, що фінансуються з бюджетів усіх рівнів, індексація доходів населення з метою підтримання достатнього життєвого рівня громадян та їх купівельної спроможності під час зростання цін, надання гарантованих обсягів соціально-культурного, транспортного, побутового обслуговування та обслуговування у сфері освіти, охорони здоров'я, фізичної культури та спорту, торгівлі та громадського харчування; забезпечення пільгових умов задоволення потреб у товарах і послугах окремим категоріям громадян, які потребують соціальної підтримки, центральне місце серед них займає мінімальна заробітна плата, оскільки саме її розмір є індикатором рівня життя населення, а її підвищення сприяє забезпеченню нормального відтворення робочої сили, а тим самим розширенню виробництва і економічному добробуту населення та країни в цілому.

За ст. 9 Закону України «Про оплату праці» розмір мінімальної заробітної плати визначається з урахуванням потреб працівників та їх сімей, вартісної величини достатнього для забезпечення нормального функціонування організму працездатної людини, збереження її здоров'я набору продуктів харчування, мінімального набору недовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості, а також загального рівня середньої заробітної плати, продуктивності праці та рівня зайнятості. При цьому, мінімальна зарплата встановлюється у розмірі не нижчому від розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

О. З. Панкевич виділяє три основні взаємопов'язані «блоки» завдань соціальної держави:

а) створення юридичних і фактичних умов для самостійного забезпечення працездатною людиною для себе та для своїх близьких гідного рівня життя, а також здійснення державою заходів щодо підтримки непрацезда-

тних груп населення, «соціальних аутсайдерів», хоча б на рівні прожиткового мінімуму;

б) Забезпечення реальних гарантій реалізації економічних, соціальних і культурних прав усіх громадян.

в) Заходи, спрямовані на мінімізацію невиправданих соціально-економічних відмінностей між членами суспільства, на стримування надмірного майнового розшарування населення, зміцнення соціальної злагоди і єдності народу [4, с. 32, 33].

У розумінні ч. 1 ст. 1 Закону України «Про прожитковий мінімум» [5] прожитковий мінімум – вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості. Його визначають нормативним методом у розрахунку на місяць на одну особу, а також окремо для тих, хто відноситься до основних соціальних і демографічних груп населення: а) дітей віком до 6 років; б) дітей віком від 6 до 18 років; в) працездатних осіб; г) осіб, які втратили працездатність.

Прожитковий мінімум складається з вартісних величин:

– набору продуктів харчування, достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я;

– мінімального набору непродовольчих товарів, необхідного для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості;

– мінімального набору послуг, необхідного для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості.

Ці набори затверджені ще постановою Кабінету Міністрів України №656 від 14 квітня 2000 р. [6], але до цього часу вони не переглянуті, хоча їх перегляд має здійснюватися не рідше одного разу на п'ять років (ст. 3 Закону України «Про прожитковий мінімум»).

Розмір мінімальної заробітної плати встановлюється Верховною Радою України за поданням Кабінету Міністрів України не рідше одного разу на рік у законі про Державний бюджет України з урахуванням пропозицій, вироблених шляхом переговорів, представників професійних спілок, роботодавців, які об'єдналися для ведення колективних переговорів і укладення генеральної угоди, та переглядається залежно від зміни розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб. Розмір мінімальної заробітної плати не може бути зменшено в разі зменшення розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Цікавим фактом є те, що визначення рівня мінімальної заробітної плати в Україні проводиться ще з 1973 р., проте у той час воно мало суто формальний характер так як всі підприємства мали державну форму власності і тарифні ставки всіх працівників визначалися на центральному рівні. Своє значення мінімальна заробітна плата почала виконувати з набуттям Україною незалежності, коли розпочався процес приватизації. В сучасних умо-

вах мінімальна зарплата виступає інструментом захисту та гарантом одержання працівниками мінімального доходу для задоволення своїх потреб.

Проект Трудового кодексу України (реєстраційний №1108, текст законопроекту до 2-го читання від 2 квітня 2012 р.) [7] також не оминув своєю увагою розглядувані питання. За ним мінімальна заробітна плата – встановлений законом розмір оплати праці за просту, некваліфіковану працю, нижче якого не може провадитись оплата за виконану працівником місячну, погодинну норму праці (обсяг робіт), який має забезпечувати достатній життєвий рівень для працівника і його сім'ї, що включає достатнє харчування, житло, одяг тощо. Вона є державною соціальною гарантією, обов'язковою на всій території України для роботодавців – юридичних і фізичних осіб. До мінімальної заробітної плати не включається додаткова заробітна плата.

Розмір мінімальної заробітної плати визначається з урахуванням:

- 1) вартості життя;
- 2) загального рівня заробітної плати;
- 3) продуктивності праці, рівня зайнятості та інших економічних умов.

Розмір мінімальної заробітної плати не може бути нижчим за прожитковий мінімум для працездатної особи, встановлений законом і її розмір також встановлюється Верховною Радою України за поданням Кабінету Міністрів України.

Поданням Кабінетом Міністрів України пропозицій щодо розміру мінімальної заробітної плати мають передувати консультації та переговори з представниками професійних спілок, їх об'єднань та об'єднань організацій роботодавців, які об'єдналися для ведення колективних переговорів щодо укладення Генеральної угоди.

Розмір мінімальної заробітної плати переглядається в залежності від зростання індексу цін на товари і тарифів на послуги, загального рівня заробітної плати тощо у встановленому порядку.

До функцій мінімальної заробітної плати належать наступні:

а) відтворювальна – полягає у забезпеченні працівників та членів їх сімей необхідними життєвими благами для відтворення робочої сили, для відтворення покоління;

б) стимулююча – полягає у встановленні залежності її розміру від кількості та якості праці конкретного працівника, його трудового внеску в результати роботи підприємства;

в) регулююча – полягає в оптимізації розміщення робочої сили по регіонам, галузям господарства, підприємствами з урахуванням ринкової кон'юнктури;

г) соціальна – відображає міру живої праці при розподілі фонду споживання між найманим працівником і власником засобів виробництва;

д) формування платоспроможного попиту населення – її призначення узгодження платоспроможного попиту, під яким розуміємо форму виявлення потреб, забезпечених грошовими коштами покупців, з одного боку, і виробництва споживчих товарів – з іншого.

Ці функції заробітної плати тісно взаємозв'язані, і лише за їх єдності досягається ефективна організація заробітної плати.

Однак, на думку Ж.С. Шила, О.Ю. Поліщук сьогодні мінімальна заробітна плата не може повністю виконувати ці функції через те, що: по-перше, сьогодні розмір мінімальної заробітної плати нижче рівня прожиткового мінімуму, а відтворювальна функція передбачає встановленням на державному рівні такого мінімального розміру, який би забезпечував відтворення робочої сили, розвиток їх фізичних і духовних сил та підвищення життєвого рівня населення; по-друге, мінімальна заробітна плата розраховується на основі прожиткового мінімуму, який не пов'язаний ні з процесом, ні з результатом праці, а, отже, вона не може бути стимулом підвищення продуктивності праці, так як не знаходиться в прямій залежності від продуктивності праці; по-третє, потреби людини включають не тільки мінімальні фізіологічні та соціальні блага, але й потреби у кваліфікаційному рості, духовному збагаченні тощо [8].

Вважаємо, що державна мінімальна соціальна гарантія в оплаті праці в наш час лише формально названа заробітною платою, а по суті – це мінімальна розрахункова одиниця, яка використовується при визначенні тарифних ставок працівникам і дає можливість роботодавцям мінімізувати свої витрати, скоротивши статтю витрат на оплату праці при формуванні собівартості новоствореної продукції. Виходячи, із вище наведеного, можна стверджувати, що на сьогоднішній день в Україні необхідно реформувати систему соціальних гарантій оплати праці. При цьому, змінам підлягають не лише розмір мінімальної заробітної плати і прожиткового мінімуму, але й сама методика розрахунку цих показників. Є також необхідність у диференціації мінімальної заробітної плати в залежності від регіону. Доцільно встановлення єдиного загальнонаціонального показника та регіональних, які б визначались виходячи з першого з використанням поправочного коефіцієнта.

Література

1. Конституція України // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – №30. – Ст. 141.
2. Кодекс законів про працю України: затв. Законом УРСР від 10.12.1971 р., №322-VIII // Відом. Верхов. Ради УРСР. – 1971. – №50 (Додаток). – Ст. 375.
3. Про оплату праці: Закон України від 24.03.1995 р., №108/95-ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 1995. – №17. – Ст. 121.
4. Панкевич О.З. Соціальна держава: поняття та загальнотеоретична характеристика: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Львівський нац. ун-т. – Львів, 2003. – 182 с.
5. Про прожитковий мінімум: Закон України від 15.07.1999 р., №966-XIV // Відом. Верхов. Ради України. – 1999. – №38. – Ст. 348.
6. Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографі-

чних груп населення: постанова Кабінету Міністрів України від 14.04.2000 р., №656 / Офіц. вісн. України. – 2000. – №16.

7. Проект Трудового кодексу України (реєстр. №1108, текст законопроекту до 2-го чит. від 02.04.2012 р.) // [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws>
8. Шило Ж.С., Поліщук О.Ю. Проблеми заробітної плати та вартості робочої сили в Україні // [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/prvse/2010_1/45.pdf

Неплюхина С.Э. Юридическая природа минимальной заработной платы

Обоснована необхідність реформування системи соціальних гарантій оплати труда. Доказано, що зміненням підлягають не тільки розмір мінімальної заробітної плати і прожиточного мінімуму, але й методика розрахунку цих показувачів. Целесообразна також диференціація мінімальної заробітної плати в залежності від регіону

Ключевые слова: оплата труда, минимальная заработная плата, прожиточный минимум, работник, работодатель, государственное регулирование, локальное регулирование

Neplyukhina S.E. Legal nature of minimum wage

The necessity of reformation of the system of social guarantees of payment of labour is grounded. It is well-proven that not only the size of minimum wage and living wage but also method of calculation of these indexes is subject changes. Differentiation of minimum wage is expedient also depending on a region

Key words: payment of labour, minimum wage, living wage, worker, employer, government control, local adjusting

УДК 340.11

*Р.О. Падалка,
нотаріус, Київський міський
нотаріальний округ*

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

У статті визначено та проаналізовано основні проблеми верховенства права в Україні, здійснено аналіз ряду нормативно-правових актів, та встановлено їх невідповідність міжнародно-правовим стандартам, з'ясовано проблемні аспекти в реалізації людиною своїх прав та законних інтересів.

Ключові слова: верховенство права, права людини.